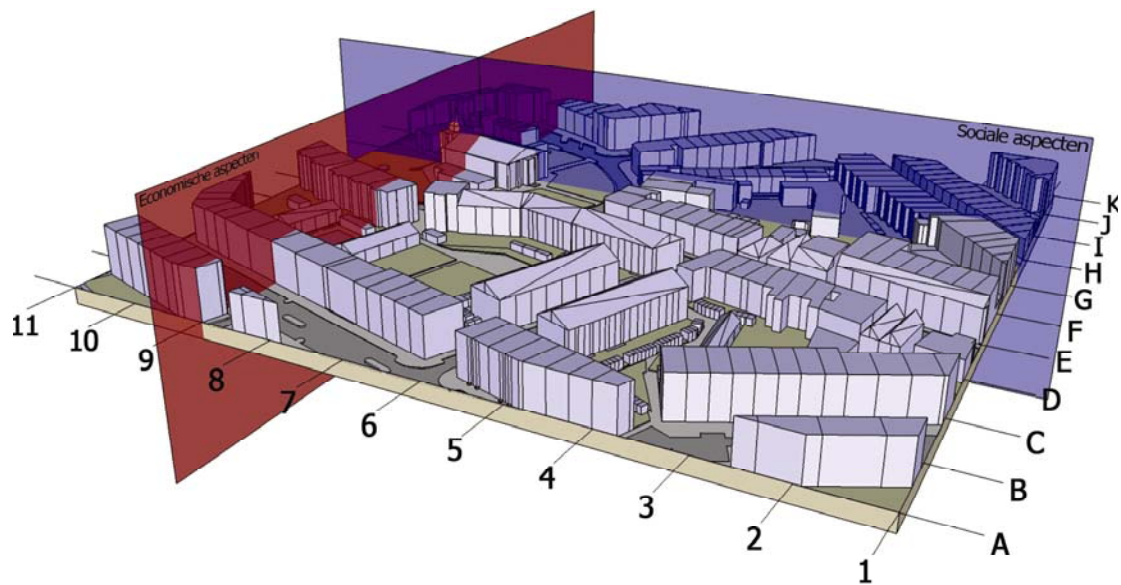

Studiegids BSc 6 – Urbanism

Ontwerpstrategieën voor probleemwijken

September 2008

De context

Kenmerkend voor een stadswijk waar zich problemen voordoen is dat er meervoudige oorzaken te benoemen zijn die die wijk tot een zogenaamde probleemwijk maken. Door de diversiteit en de complexiteit van de problemen is het vaak moeilijk om de aard, de omvang en de impact van het probleem op de wijk te duiden en een oplossing daarvoor te genereren. Je kan vanuit verschillende standpunten naar de problemen kijken waardoor je tot zeer verschillende oplossingen kunnen komen; allen lijken legitiem hoewel ze soms strijdig met elkaar kunnen zijn. Toch zal er één (ontwerp)strategie ontwikkeld moeten worden om de (hoofd)problemen op te lossen en om daarmee van de problemen van de "probleemwijk" enerzijds, en het imago van de "probleemwijk" anderzijds af te komen.

De opgave in deze onderwijsmodule is dat de Bk-studenten op basis van een confrontatiecollege met actoren uit het veld, het probleem van een zogenaamde "probleemwijk" duiden en oplossingsrichtingen/strategieën hiervoor aandragen. Vanuit onze universitaire opleiding is een wetenschappelijke werkwijze en attitude van de studenten noodzakelijk om voorbeelden, referentieprojecten en een gedegen (stede)bouwkundige analyse van de wijk op een verantwoorde wijze bij de oplossing(s)richting(en/of -strategie) te betrekken. Ten aanzien van de voorstellen om 'het probleem' te tackelen stellen wij ons voor dat er op z'n minst één aspect bij betrokken wordt van een ingreep met een 'ruimtelijke component en/of vormgevingsaspect' ten aanzien van het oplossen van de geschetste problematiek. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan 'herinrichting' van de openbare ruimte of stedelijke herstructurerings-elementen etc.

Als initiatiefnemers van dit studieonderdeel hebben we bewust gezocht naar een maatschappelijk relevant onderwerp waarbij de input door 'het veld' geleverd wordt en niet door de docent! Tijdens het confrontatiecollege in de 1^e week van het onderwijs is er gelegenheid om vragen te stellen aan de participanten in de probleemwijk; **Wij dagen jullie uit om van deze unieke mogelijkheid gebruik te maken en goed na te denken over wat je deze mensen eventueel nog zou willen vragen.** Verdiep je ter voorbereiding van de conferentie al enigszins in de problematiek. Wie weet geeft een beknopte SWOT-analyse je al houvast om aard van de problemen nu al te onderkennen of op zijn minst bespreekbaar te maken? Meervoudige problemen vragen vaak om een creatieve opstelling om tot oplossingen te komen. Er zullen ongetwijfeld ook goede dingen in deze probleemwijk te vinden zijn. Hoe kan je het proces van verval, achteruitgang en verloedering ombuigen? Wat te doen aan negatieve beeldvorming? etc, etc. Ga vooral op zoek, vanuit de (stede)bouwkundige discipline, naar de mogelijkheden om een bijdrage te leveren om de wijk er weer bovenop te helpen.

Voor deze opgave binnen de BSc6 hebben wij gezocht naar een opgave met een multidisciplinair karakter die goed aansluit bij de dagelijkse praktijk. Dat maakt dit studieonderdeel met name interessant voor studenten die de Masters Urbanism, Architecture of Real Estate & Housing gaan volgen.

Aanleiding onderzoek

Elke stad, elk dorp heeft vaak wel één of meer zogenaamde 'probleemwijken', wijken die geregeld en dan meestal niet zo positief in het nieuws komen. Overlast, verpaupering, (kleine) criminaliteit, veiligheid, segregatie, leefbaarheid, het zijn zo van die begrippen die daarbij een rol spelen. De (stede)bouwkundige speelt een belangrijke rol in het debat over probleemwijken, aangezien hij vanuit zijn discipline, bijdragen kan leveren, in de vorm van **ruimtelijke voorstellen**, voor de (her)inrichting en het beheer van de bebouwde en onbebouwde leefomgeving.

De opgave

In deze onderwijseenheid staat de relatie tussen maatschappij en ruimte binnen een stedenbouwkundige context centraal; zij wordt op een onderzoekende en ontwerpende wijze van werken (design research, research by design) benaderd. Een als 'probleemwijk' bekend staande wijk wordt naar maatschappelijke thema's (sociale veiligheid, demografie, leefstijlen, werkgelegenheid, etc.) en hun ruimtelijke implicaties geanalyseerd alvorens tot een standpuntbepaling te komen.

De volgende vragen moeten aan de orde komen:

- Wat zijn de maatschappelijke problemen?

- Welke (ontwerp)doelen wil je bereiken?
- Wat stel je als de opgave en welke middelen wil daarbij inzetten?
- Welke oplossingsrichtingen en /of strategieën wil je gebruiken om je doel te bereiken?

Naast de analyse van de wijk wordt er gewerkt aan een (stedebouwkundig) beschrijvend of zomogelijk een evaluerend onderzoek naar voorbeelden uit de praktijk van goede en slechte strategische, integrale ontwerpingrepen voor het oplossen van maatschappelijke problemen in zogenaamde 'probleemwijken': *un tour de fiasco et un tour d'inspiration*.

Een ontwerpstrategie wordt bepaald voor, en geprojecteerd op de eigen probleemwijk. Ruimtelijke consequenties worden via een architectonisch of stedebouwkundig ontwerp in beeld gebracht. In een evaluatie wordt gereflecteerd of de beoogde doelen voor de wijk geheel of gedeeltelijk worden gerealiseerd.

Werkwijze: de plancyclus

Het symbool voor de ruimtelijke planning en planvorming is de plancyclus. Die cyclus kan worden opgevat als een gesloten kring, of als een combinatie van gekoppelde kringen, een spiraal 'omhoog', in de betekenis van steeds meer in- en/of overzicht. De essentie van cyclisch werken is tweeledig. Ten eerste kan in iedere fase van de cyclus worden begonnen, weliswaar met de eis dat de cyclus in zijn geheel wordt doorlopen. Hiermee wordt de creativiteit van de ruimtelijke plannenmaker niet belemmerd door de vereiste systematiek van het ontwikkelen en evalueren. Ten tweede dient de cyclus als hulp bij het leer- dan wel verbeteringsproces. Zonder de intentie om van de planvorming te leren en het geleerde te gebruiken, heeft een indeling in fasen hooguit een rituele waarde.

De basiscyclus bestaat uit vier fasen:

doel – middel – uitvoering – beoordeling

Na de beoordeling van het resultaat kan het doel zo nodig worden bijgesteld, en kan een nieuwe gefaseerde ronde beginnen.

In de praktijk van de ruimtelijke planvorming bestaat de cyclus uit de volgende stappen:

programma – ontwerp – uitvoering – evaluatie

In deze cyclus verwijst 'uitvoering' naar een situatie waarin een ontwerp feitelijk wordt gerealiseerd.

In de oefening 'Ontwerpstrategieën voor probleemwijken' hanteren we, als didactische concept, de werkwijze van de cyclus op de volgende manier:

analyse – standpunt – transformatie – evaluatie

De volgende paragrafen behandelen deze 4 fasen in detail.

Analyse

In de **analysefase** wordt met individuele bijdragen gewerkt aan 2 typen analyse/onderzoek:

1. *Stedebouwkundige analyse van de probleemwijk*

Dit deel van het onderzoek dient te bestaan uit analyses van de probleemwijk, thematisch gerubriceerd. De ateliërgroep bepaalt zelf (op basis van argumenten / quick scan) welke (hoofd) thema's relevant geacht worden om te bestuderen. Elk individu analyseert 1 thema of, indien het thema te veel omvattend is, samen met een mede student alle aspecten van dat thema. Dit onderzoeksdeel heeft een inventariserend en probleembeschrijvend karakter. Elke individuele bijdrage moet op zichzelf goed leesbaar/ overdraagbaar zijn (tekeningen/kaarten + toelichting!) en wordt uiteindelijk geïntegreerd in de individuele eindrapportage.

2. *Voorbeelden van ontwerpingrepen in probleemwijken in de praktijk*

Dit deel van het onderzoek dient te bestaan uit evaluatieonderzoek (ookwel: referentie-onderzoek) van strategische ontwerpingrepen in probleemwijken die reeds gerealiseerd zijn.

Of het een goed voorbeeld is of een minder geslaagde ingreep is daarbij minder relevant, indien er in het evaluatieonderzoek maar duidelijk naar voren komt welke factoren het resultaat positief of negatief beïnvloed hebben (succes- en/of

faalfactoren). Elke student kiest een voor hem of haar thema relevante probleemwijk waarvoor oplossingen voor gerealiseerd zijn en waar mogelijk het effect van de ingreep 'meetbaar' is. Aanbevolen wordt om een bekende wijk te kiezen of een wijk waarover al veel materiaal voorhanden is.

Vragen die in het beschrijvend (evaluatie)onderzoek minimaal aan de orde moet komen zijn:

- Wat was het hoofdprobleem waar de wijk mee had te kampen?
- Wat behelsde de strategische ontwerpingsgreep?
- Heeft de ingreep bijgedragen om het probleem op te lossen?
- Leidt de analyse van de ontwerpingsgrepen in de praktijk tot nieuwe ideeën voor ontwerpingsgrepen voor de eigen probleemwijk?

Elk evaluatieonderzoek moet op zichzelf goed leesbaar/ overdraagbaar zijn (inleiding/contextbepaling, tekeningen/kaarten + toelichting!) en wordt uiteindelijk geïntegreerd in de individuele eindrapportage.

Standpuntbepaling

In de fase van de **standpuntbepaling** wordt elke student individueel gevraagd om op basis van de informatie van uit het confrontatiecollege met actoren uit het veld en de gedestilleerde kennis uit de 2 deelonderzoeken, je referentiekader, een standpunt in te nemen om het probleem duiden en oplossingsrichtingen/strategieën aan te dragen.

De volgende vragen worden daarbij beantwoord:

- Wat is het hoofdprobleem van deze wijk?
 - Op welk terrein (welk thema(s)) speelt het en in welke omvang?
 - zijn er nog andere problemen die hiermee verband houden?
(Omschrijf hier je persoonlijke analyse van het probleem; qua aard, omvang en samenhang)
- Wat zijn je beoogde doelen voor het oplossen van het probleem?
- Wat zijn één of meer mogelijke oplossingsrichtingen?
- Welke aanpakstrategieën zijn voor deze wijk van belang?

Transformatie

In de fase van de **transformatie** bepaalt elke student individueel een ontwerpstrategie, mede gebaseerd op de voorbeelden uit de praktijk. De ruimtelijke consequenties worden hierbij in beeld gebracht in een architectonisch en/of stedenbouwkundig ontwerp. Indien mocht blijken dat een oplossingsrichting zich onvoldoende manifesteert op het terrein van de ontwerpende disciplines (ruimtelijke vormgeving) dan maakt de student, in overleg met de docent, eventueel ter compensatie voor een (deel)aspect nog een ruimtelijke voorstel voor een ingreep welke moet bijgedragen aan het oplossen van de geschetste problematiek.

Evaluatie

In de **evaluatiefase** reflecteert de student (in woord en beeld) in hoeverre de transformatie/implementatie/ontwerp bijdraagt aan het oplossen van de problemen van de probleemwijk en het bereiken van de zelf gestelde doelen (fase standpuntbepaling).

De locatie

De locatie die centraal staat is Rotterdam Charlois. Meer kaartmateriaal en informatie is beschikbaar via elders op de site veldacademie.nl.

(In te leveren) Eindproducten

- Het Eindrapport (individueel):
 - stedenbouwkundige (thematische) analyse
 - referentieonderzoek
 - standpuntbepaling
 - ontwerpstrategie
 - architectonisch en/of stedenbouwkundig ontwerp
 - evaluatie
- De Eindpresentatie voor derden: PowerPoint op Cd-rom

Het eindrapport moet uiteraard zelfstandig leesbaar zijn voor derden die de situatie niet kennen en niet bij het onderzoeks- en ontwerpproces betrokken zijn geweest. Denk aan de structuur van je rapportage, naast het schrijven van een inleidingen, toelichtingen en conclusies moet je vanaf het eerste begin aan de (wetenschappelijke) verantwoording van je informatie denken! Vaak begint dit bij een goede bronvermelding!

Becijfering

· Thematische analyse probleemwijk:	12,5%
· Referentieonderzoek:	12,5%
· Ontwerp(strategie):	25,0%
· Eindrapport :	37,5%
· Presentatie:	12,5%
(mondeling/schriftelijk; eindpresentatie/tussenpresentatie)	
Totaal	100,0%